

דירה שכורה
על מי מוטל לבטל?
מי עובר עליו?

מי הוא המבטל את החמץ?

מצאנו בזה כמה שיטות:

1. המשכיר – ואם לא ביטל ולא ביער הוא העובר על ב"י וב"י
רש"י כותב (ד"ה חובת הדר) בדיקת חמץ במקרה שלנו הוא מדרבנן, שמדאורייתא בביטול בעלמא סגי. מהרש"ל ורש"ש לומדים מכאן שאם היתה כאן בעיה בדין דאורייתא, כגון במקרה שלא ביטל את החמץ, בודאי היה על המשכיר לבדוק, שהרי החמץ הוא שלו. מכאן נראה שעל המשכיר לעשות את ביטול החמץ. וכן נראה מרבנו פרץ, וכן כתב המכתם בשם יש אומרים. ביטול חמץ הוא על המשכיר. השוכר לא יכול לבטל את החמץ כיון שאין החמץ שלו. רבנו פרץ מוסיף שאם המשכיר לא יבטל את החמץ הרי הוא יעבור על בל יראה ובל ימצא.

2. השוכר – ואם לא ביטל ולא ביער הוא העובר על ב"י וב"י
לעומת השיטה המוזכרת לעיל, המכתם מביא שיטה אחרת שעל השוכר לבטל, וכן כותב רבנו מנוח (חמץ ומצה ב"ח, בשיטה שניה). השוכר חייב בביטול, שהוא קנה את החמץ אגב הבית, שכל המשכיר בית לחבירו מסתמא מקנה לו אף את החמץ הנמצא בו.

וכן נראה מדברי הרא"ש בסוגיה הבאה המשכיר בית ב"ד אם חזקתו בדוק או חזקתו אינו בדוק. הרא"ש כותב שהספק הוא רק מדרבנן, שהרי יכול השוכר לבטל את החמץ. ומכאן משמע שאם אינו מבטל הרי לפנינו ספק מדאורייתא. כלומר, השוכר עלול לעבור על בל יראה ובל ימצא על החמץ הנמצא בבית.

3. השוכר – אולם אם לא ביטל ולא ביער אף אחד לא עובר על ב"י וב"י
גם המאירי סובר שחובת הביטול מוטלת על השוכר, אולם דעתו שונה מהרא"ש. לפי דבריו איש אינו עובר במקרה זה על בל יראה ובל ימצא. המשכיר אינו עובר שאין החמץ ברשותו, והשוכר אינו עובר שאין החמץ שלו. סברת המאירי היא שודאי המשכיר מקנה גם את החמץ לשוכר אגב ביתו, אולם בכל זאת אין השוכר עובר, שהרי אין ברצונו לקנות חמץ בערב פסח. אמנם בכל זאת יש בכוחו של השוכר לבטל את החמץ שהמשכיר נתן לו את הסמכות לעשות ככל שיחפוץ, והרי הוא כשלוחו לענין זה. המאירי מביא ראיה לדין זה, מעצם ספק הגמ' על מי להטיל חיוב זה, שאם היה מי מהם עובר בבל יראה ובל ימצא לא היה מקום כלל לספק של הגמ', ודאי מי שעלול לעבור על בל יראה ובל ימצא עליו החובה לבטל את החמץ. אלא כאן איש אינו עובר עליו, ובכל זאת חז"ל הטילו את חובת בדיקת חמץ על מישהו. ולכן אם השוכר הוא החייב לבדוק ממילא הוא זה שיכול לבטל את החמץ.
הר"ן בחידושים ומהר"ם חלאווה גם סוברים כהמאירי. כל הראשונים הללו מביאים חיזוק לשיטתם מהמכילתא שאין אדם עובר על חמץ שנמצא ברשותו של נכרי, ובודאי הוא הדין בחמץ הנמצא ברשותו של ישראל אחר.

לכאורה אפשר להביא ראיה נגד שיטה זו מהגמ' לקמן, שכתוב שם שבדיקת חמץ דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי. הרי רואים שמדאורייתא בית כזה זקוק לביטול, ואם לא כן יש כאן איסור דאורייתא, אולם לפי המאירי, ר"ן וסיעתם הרי אין לאף אחד חיוב לבטל?

וצריכים לדחוק לפי שיטה זו שמה שאמרה הגמ' שם, אין הכוונה במקרה הזה של המשכיר בית אלא בחמץ דעלמא, שבדרך כלל בדיקת חמץ דרבנן, שמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אולם כאן מדאורייתא אין צורך בביטול כלל.

4. החובה על המשכיר אלא גם השוכר יכול לבטל בתור שליח של המשכיר
הלבוש כותב שהשוכר חייב לבדוק כי הוא יוצא ונכנס לתוך הבית הזה והוא עלול להיכשל באיסור. אמנם הוא סובר שעצם החיוב אכן מוטל על המשכיר, אלא הוא סובר שגם השוכר יכול לבטל בתור שליח של המשכיר.

5. החובה על השוכר אלא גם המשכיר יכול לבטל, וכן ראוי לעשות ששניהם יבטלו
לעומת הלבוש, המ"א כותב שאם השוכר חייב לבדוק את החמץ הוא גם חייב לבטל את החמץ, אע"פ שהחמץ הוא של המשכיר, אבל מן הסתם המשכיר הפקיר את החמץ שלו כשיצא ממנו. אמנם הוא מסיים שראוי שגם המשכיר יבטל בפירוש את החמץ. פשטות הדברים היא שמ"א סובר כמו שיטת המאירי לעיל, שהוא כותב שעל השוכר לבטל את החמץ אע"פ שאין החמץ שלו, אלא טעמו שונה מהמאירי, שהמאירי כתב שהמשכיר נתן לו את הסמכות לכך, ומ"א כותב שהמשכיר הפקיר את החמץ. מ"א גם שונה מהמאירי שהוא חושש לסוברים שהמשכיר עלול לעבור על בל יראה ובל ימצא ולכן גם הוא וגם השוכר צריכים לבטל את החמץ.

6. אין אף אחד חייב לבטל
שיטה זו מובאת במאירי בשם יש אומרים, אך הוא דחה אותה.

על מי מוטל לבטל?
מי עובר עליו?

למה?	מי עובר עליו?	על מי מוטל לבטל?	
החמץ שלו	משכיר	משכיר	רש"י, מכתם 1
קונה את החמץ אגב הבית	שוכר	שוכר	מכתם 2, רא"ש
עצם השכירות קבעה את החיוב על השוכר בתור שלוחו של המשכיר	אף אחד	שוכר	מאירי
בעיקרון החיוב על המשכיר, אולם השוכר גם יכול לבטל בתור שליח של המשכיר	משכיר	(1) משכיר (2) שוכר	לבוש
גם המשכיר יכול לבטל, וכן ראוי לעשות שניהם יבטלו	שוכר	שוכר	מ"א
איש אינו עובר עליו, ולכן אין גם חוב בביטולו	אף אחד	אף אחד	יש אומרים במאירי